

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

METODA TEOLOGII PASTORALNEJ

Przez metodę naukową rozumie się świadomie i systematycznie stosowany sposób skutecznego działania. Metoda naukowa zawiera więc plan badań. Składają się na niego pewne sposoby rozumowania i środki umożliwiające skuteczne poznanie przedmiotu właściwego danej nauce. Stosowanie metody naukowej wyklucza pewną przypadkowość w badaniach, ułatwia zaś celowy i ekonomiczny dobór poszczególnych czynności, koniecznych do racjonalnego zdobywania, uzasadniania i systematyzowania prawd naukowych¹.

Dobór metod badawczych wyznaczany jest w zasadzie przez materialny i formalny przedmiot jakiejś nauki. Dlatego w zależności od przedmiotu właściwego trzeba stosować takie środki i sposoby poznania, aby możliwie najkrótszą drogą osiągnąć cele stawiane sobie przez daną naukę. Poszczególne typy nauk posługują się nie jedną, ale różnymi metodami badawczymi. Jednakże jedna z tych metod jest dominująca w określonym typie poznania naukowego.

Przyjmuje się dwie zasadnicze metody naukowe: indukcyjną i dedukcyjną. Są to metody ogólne, mające zastosowanie w całych grupach nauk. Metodę indukcyjną stosuje się przede wszystkim w naukach empirycznych (ustalenie faktów, obserwacja, sondaż, eksperyment oraz ich interpretacja, uzasadnianie i porządkowanie wyników), natomiast dedukcyjną – przede wszystkim w naukach apriorycznych, wyprowadzających twierdzenia z aksjomatów. Obydwie metody na terenie jakiejś nauki wzajemnie się uzupełniają i przeplatają, chociaż jedna z nich będzie dominować.

Teologia posługuje się zasadniczo metodą dedukcyjną, wyprowadzając z aksjomatów wiary wciąż nowe twierdzenia. Dedukcyjne wnioskowanie gwarantuje racjonalność uzasadniania wyników w teologii. Wyniki uzasadnia się tu przez wykazanie, że jakaś prawda zawarta jest w Objawieniu Bożym.

---

¹ S. K a m i ń s k i. *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*. Lublin 1981 s. 11-18.

Przyjmuje się podział teologii na trzy grupy dyscyplin: historyczne, systematyczne i praktyczne. Teologia pastoralna należy zdecydowanie do trzeciej grupy i w nowszych ujęciach utożsamia się z teologią praktyczną w ogóle². Metody teologii pastoralnej są więc metodami właściwymi praktycznym dyscyplinom teologicznym. Są to jednak metody należące wyłącznie do zakresu teorii poznania praktycznego. Nauki praktyczne nie są bowiem przeciwieństwem "nauk teoretycznych" w znaczeniu, jakby te ostatnie nie były praktyczne i nie miały nic wspólnego z działalnością, a te pierwsze nie wymagały teorii wypracowanej za pomocą metod poznania teoretycznego. W naukach praktycznych chodzi przede wszystkim o to, że ich pierwszorzędnym przedmiotem badawczym są zasady działania. W ustalaniu tych zasad trzeba nieraz odwoływać się do metod naukowych, właściwych teologii systematycznej i spekulatywnej.

O metodzie teologii pastoralnej, zwanej praktyczną, można mówić nie w znaczeniu alternatywnym do metod teologii spekulatywnej, ale w znaczeniu charakterystycznego związku kilku metod, przystosowanych do danego rodzaju badań. Ten związek metod jest zdeterminowany przez ujęcie przedmiotu i celu teologii pastoralnej jako odrębnej dyscypliny teologicznej. Przedmiot wiedzy bowiem i jej cel wyznaczają w zasadniczym zarysie sposób jej zdobywania, czyli metodę.

Według F. X. Arnolda bez znajomości historycznego przebiegu chrześcijaństwa nie można zrozumieć aktualnego stanu Kościoła, a bez tego zrozumienia nie można kierować Kościołem zgodnie z jego przeznaczeniem i potrzebą czasu. Ocena działalności pastoralnej w przeszłości potrzebna jest do ustalenia postulatów dla tej działalności obecnie i na przyszłość. Realizacji tych zadań ma służyć, zdaniem Arnolda, metoda historyczno-teologiczna albo dedukcyjno-indukcyjna³.

Nowsze poszukiwania wskazują, że przedmiot zainteresowania naukowego teologii pastoralnej obejmuje trzy elementy treściowe, które można by ująć z punktu widzenia tej dyscypliny jako trzy etapy postępowania badawczego. Na pierwszym z nich (eklezjologicznym, kryteriologicznym) przeprowadza się naukową refleksję nad istotą Kościoła i całością jego życia, nad podmiotami działalności zbawczej Kościoła, nad funkcjami, strukturami i uwarunkowaniami jego urzeczywistniania się w teraźniejszości. Zasady istnienia i działania Kościoła

---

² H. Schuster. *Wesen und Aufgabe der Pastoraltheologie als praktischer Theologie*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 1. Hrsg. F. X. Arnold, K. Rahner [u. a.]. Freiburg 1964 s. 102-106; P. M. Zulehner. *Inhaltliche und methodische Horizonte für eine gegenwärtige Fundamentalpastoral*. W: *Theologie und Handeln. Beiträge zur Fundierung der praktischen Theologie als Handlungstheorie*. Hrsg. O. Fuchs. Düsseldorf 1984 s. 13-37.

³ F. Blachnicki. *Problem metody w teologii pastoralnej*. "Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne" 6:1973 s. 145-151.

powinny być sformułowane na podstawie Objawienia Bożego oraz istoty Kościoła. Stanowią one fundament teologicznej analizy teraźniejszej sytuacji duszpasterskiej. Są one kryteriami oceny aktualnej reakcji Kościoła na wezwanie do urzeczywistniania siebie i swego posłannictwa w obecnym czasie. Opierając się na tych zasadach, ustalić można imperatywy dla działalności Kościoła na najbliższą przyszłość.

Na drugim etapie badawczym (kairologicznym, socjologicznym) dokonuje się analizy teraźniejszej sytuacji Kościoła, w której realizuje on swoją działalność. Jest to analiza o charakterze teologiczno-historycznym i teologiczno-socjologicznym, dokonana za pomocą metod właściwych tym dyscyplinom. Tradycyjne formy działalności Kościoła rozpatrywane są tutaj jako owoc historycznej refleksji Kościoła nad jego ówczesną sytuacją. Wiele z tych form utraciło swoje znaczenie i skuteczność i dlatego nie wyraża dzisiejszej samoświadomości Kościoła. Stąd rodzi się potrzeba sprawdzenia zasadności i skuteczności istniejących form działalności Kościoła w obecnych warunkach. Powinno chodzić o umożliwienie adekwatnej reakcji Kościoła wobec teraźniejszego świata, a nie o sposób zachowania dotychczasowych form życia kościelnego. W tym znaczeniu teologia pastoralna musi prowadzić krytyczną refleksję nad działalnością Kościoła w świecie⁴.

Teologiczna analiza teraźniejszości, opierając się na badaniach socjologicznych, obejmuje zagadnienia dotyczące sytuacji i struktury dzisiejszego świata jako całości, różnych społeczności ludzkich oraz sytuacji jednostki w dzisiejszym świecie. Chodzi o sprawdzenie skuteczności i sensowności istniejących form działalności Kościoła w obecnych warunkach. Ważne jest tutaj zinterpretowanie dotychczasowych form działalności Kościoła w świecie, służących temu instytucji oraz istniejących związków Kościoła z kulturą. Teologiczna interpretacja teraźniejszości związana jest z odczytywaniem znaków czasu⁵.

Rezultatem dokonanej analizy sytuacji w konkretnym okresie historycznym Kościoła, w świetle kryteriów teologicznych, powinny być imperatywy działania, określające, co należy w konkretnych warunkach miejsca i czasu czynić, aby zapewnić urzeczywistnianie się Kościoła, zgodne z jego istotą i zamierzeniem Boga.

Na trzecim etapie badawczym (prakseologicznym, strategicznym) ustala się konkretne zasady i dyrektywy, według których powinna przebiegać działalność Kościoła, zmierzająca do jego autorealizacji obecnie i na przyszłość. Formułując teologicznie uzasadnione zasady dotyczące działania Kościoła teraz i na przyszłość, teologia pastoralna jednocześnie przyczynia się do kształtowania świa-

⁴ A. Z u b e r b i e r. *Materiały do teorii teologii praktycznej*. Warszawa 1974 s. 71.

⁵ Tamże s. 71-79.

domości tych, którzy za tę działalność pastoralną Kościoła są odpowiedzialni. Chociaż realizowanie tych zasad nie należy do teologii pastoralnej, ale do urzędu kościelnego, to jednak sformułowanie ich jest niezbędne. Z wypracowanych dla działalności Kościoła zasad można dopiero wyprowadzić dyrektywy, czyli szczegółowe wytyczne dla praktycznej działalności różnych podmiotów eklezjalnej posługi. W postulatach wyraża się kierunek realizowania działalności Kościoła w teraźniejszości i w przewidywanej przyszłości. W wypracowaniu wskazań i postulatów urzeczywistniania się Kościoła na przyszłość chodzi o szczegółowe wskazania, co należy czynić oraz jakie uwarunkowania należy uwzględnić, aby Kościół stawał się obecny we wspólnotach danego czasu poprzez konkretne formy oddziaływania pastoralnego.

Wszystkie trzy etapy postępowania badawczego zachowują wewnętrzną jedność. Wyraża się ona w tym, że analiza teraźniejszej sytuacji Kościoła zakłada wcześniej ukształtowaną refleksję nad jego istotą, zasady zaś i dyrektywy działania są wnioskami wynikającymi z dwóch poprzednich etapów badawczych jako swoich przesłanek.

Zarysowana metoda teologii pastoralnej ma charakter ogólny. Na każdym jednak etapie badawczym muszą być zastosowane różne metody robocze w ramach paradygmatu (schemat) analizy teologii pastoralnej.

Poszukując aktualnych zasad dla działalności Kościoła – na pierwszym etapie badawczym – korzystamy przede wszystkim z metody dedukcyjnej. Stosuje się tutaj różne postacie rozumowań, w których punktem wyjścia jest Objawienie Boże, a głównie nauczanie Kościoła współczesnego. Wykorzystuje się tutaj także metodę porównawczą, redukcji, egzegezy, interpretacji tekstu, analogii itd. Dzięki tym metodom wyprowadzamy z Objawienia Bożego i nauczania Kościoła współczesnego podstawy do refleksji nad działalnością Kościoła.

Na drugim etapie badawczym nie można zadowolić się analizą sytuacji współczesnego świata dokonaną przez nauki świeckie (socjologia, psychologia, historia, antropologia). Każda sytuacja ma także aspekt teologiczny, bo jest odczwaniem się Boga do Kościoła. Element teologiczny w analizie teraźniejszej sytuacji polega na swoistej interpretacji danych tej analizy w świetle istoty Kościoła i zamierzonych planów Bożych wobec Kościoła. Na podstawie takiej refleksji stawia się najpierw pytania teologiczne, a potem dopiero socjologiczne, psychologiczne, antropologiczne itd. W tym znaczeniu można mówić o metodzie teologiczno-psychologicznej, teologiczno-socjologicznej, teologiczno-historycznej i teologiczno-antropologicznej. Oznacza to, że tak w sposobie stawiania problemów badawczych, jak i w ocenie oraz interpretacji wyników badań należy odwoływać się do kryteriów teologicznych.

Na trzecim etapie badawczym, zmierzającym do ustalenia aktualnych zasad oraz postulatów, według których ma być prowadzona działalność Kościoła, sto-

suje się różne metody badawcze. Można tutaj wymienić metodę analizy i syntezy, metodę porównawczą, interpretacji, klasyfikowania itd.

THE METHOD OF PASTORAL THEOLOGY

S u m m a r y

The selection of the methods of research constitutes the material and formal subject-matter of a science. The methods of pastoral theology are proper to practical theological disciplines. What matters in the practical sciences is the fact that the subject-matter of their research are first of all the principles of acting. In arriving at those principles one has to adhere many a time to the methods of research proper to systematic and speculative theology.

Recent research points out that the object of interest of pastoral theology comprises three elements of content. These elements can be ordered as three stages of research procedure: ecclesial, sociological and praxeological. At every stage there must be used various methods within the framework of a paradigm of the analysis of pastoral theology.

Translated by Jan Klos